

The article supports leading scholars' critical assessment of the legislative definition of general partnerships as an association of persons for joint business activities. Based on the analysis of the definitions of a general partnership in EU law (for example, France), it is proposed to define a general partnership as an association of persons engaged in business activities through joint contributions of all participants (full partners) and their subsidiary liability for the company's obligations. This wording indicates that the partnership itself carries out business activities, and not its members.

The author also does not deny the possibility of introducing general and limited partnerships as associations of persons on the basis of an agreement on joint activities. At the same time, it is noted that all norms of national legislation should consistently adhere to such concept.

Key words: general and limited partnerships, legal entity, joint activity, association of persons.

Каменський Д.В.

ВІТЧИЗНЯНА ТА АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛЬ САНКЦІЙ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВопорушення в сфері ЕКОНОМІКИ: КРИТИЧНИЙ ПОГЛЯД КОМПАРАТИВІСТА

УДК 343.97

Постановка проблеми. Підґрунтям для запровадження видів і розмірів кримінальних санкцій виступає, як відомо, диференціація відповідальності. Слушною є теза О.О. Книженко про те, що враховуючи розвиток кримінально-правової доктрини, зокрема те, що кримінальна відповідальність разом із примусовими заходами виховного або медичного характеру, примусовим лікуванням, звільненням від кримінальної відповідальності з нереабілітуючих підстав є заходами кримінально-правового впливу, на сучасному етапі розвитку кримінального законодавства потрібно говорити саме про диференціацію та індивідуалізацію заходів кримінально-правового впливу, а не кримінальної відповідальності та покарання [1, с. 366]. Концепція кримінально-правового впливу на правопорушника видається більш сучасною, так би мовити, гуманістичною та людиноцентристською, а отже й пер-

спективною. Додам, що вихідна концепція кримінально-правового впливу також інтегрована в американське кримінальне право та у діяльність судів, хоча власне це поняття в заокеанському кримінально-правовому лексиконі не використовується.

Зміст поняття покарання нерозривно пов'язаний з фундаментальною категорією кримінальної відповідальності, під якою розуміються передбачені кримінальним законом обмеження реалізації прав і свобод особи за вчинення нею кримінального правопорушення (злочину). Ю.А. Пономаренко справедливо зауважує, що кримінальну відповідальність утворюють її заходи, а саме – покарання; заходи, що підлягають застосуванню замість покарання при умовному звільненні від нього; судимість. При цьому автор застерігає про розбалансованість існуючої системи кримінально-правових засобів та наслідків реагування на вчинення злочинів та незлочинних суспільно небезпечних діянь, яка повинна бути подолана засобами кримінального закону на підставі доктринальних досліджень [2, с. 193–194, 195].

Тут доречно звернутись до висловленої О.О. Дудоровим позиції про те, що будучи похідним від кримінальної відповідальності, покарання є основною, однак не єдиною формою реалізації кримінальної відповідальності. Адже не виключаються випадки, коли притаманний останній державний осуд злочину і злочинця не поєднується з призначенням покарання та його відбуванням, тобто можлива кримінальна відповідальність і без покарання. Заходи ж кримінально-правового впливу, зауважує вчений, це передусім (але не завжди) кримінальне покарання. До заходів, що, як і покарання, обмежують права і свободи того, хто вчинив злочин, відносять також примусові заходи виховного характеру, примусові заходи медичного характеру [3, с. 136]. Отже, є підстави вважати, що кримінальна відповідальність поділяється на покарання та інші заходи кримінально-правового впливу.

Метою запропонованої статті є здійснення критичного компаративістського огляду запроваджених в Україні та США моделей кримінальних санкцій за економічні злочини.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до висвітлення специфіки застосування покарань за економічні злочини, доречно

звернутись до запропонованого О.А. Шаповаловою визначення пеналізації злочинів у сфері господарської діяльності: це діяльність законодавця зі встановлення в кримінальному законі покарання за діяння, відповідальність за які передбачена розділом VII Особливої частини КК, яка має зовнішній вираз у формі як визначення санкцій статей зазначеного розділу КК, так і встановлення загальних положень щодо караності суспільно небезпечних діянь у відповідних статтях Загальної частини КК. Авторка дисертації також пропонує визначати кримінальні покарання, передбачені законом за злочини у сфері господарської діяльності, як соціально обумовлену, цілісну систему, яка характеризується наявністю внутрішньої ієрархічної структури та входить як підсистема одночасно до складу системи покарань і системи кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності [4, с. 15]. Обидві дефініції сприймаються як ретельно розроблені, змістові та водночас орієнтовані на висвітлення специфіки саме економічних посягань.

Вимушений констатувати наявність системних проблем, пов'язаних із побудовою санкцій за економічні злочини, причому як в Україні, так і в США. Частина із них існувала ще з моменту ухвалення чинного КК, інша частина проблемних питань з'явилась уже після ухвалення ВРУ Закону про гуманізацію. На сторінках вітчизняної фахової літератури можна зустріти чимало науково обґрунтованої критики на адресу нинішньої моделі побудови кримінально-правових санкцій за економічні посягання, яку наразі можна охарактеризувати (із певними застереженнями) як розбалансовану, неуніфіковану, необґрунтовану, в окремих аспектах занадто ліберальну, нездатну здійснювати реальний каральний вплив на правопорушника та загалом успішно реалізовувати основні цілі покарання.

Як раціональна сприймається висловлена О.П. Рябчинською теза про те, що застосування порівняльно-правового методу дозволяє порівняти та зіставити систему покарань в Україні з відповідними нормами кримінального законодавства іноземних держав, виділити спільне та відмінне, визначити можливі напрями використання зарубіжного досвіду регламентації системи пока-

рань під час вдосконалення КК України. Об'єктами порівняння, додає вчена, можуть виступати як система покарань у цілому, так і окремі види покарань у кримінальному законодавстві іноземних держав, практика їх застосування судами, а також інтерпретація проблематики покарання в кримінально-правовій доктрині зарубіжних країн [5, с. 116].

Аналіз проблем у сфері призначення кримінальних покарань, із якими регулярно стикається вітчизняна практика, а разом і доктрина, напевне займе декілька сотень сторінок наукового тексту. А тому, спираючись на заявлений компаративістський напрям цієї статті, та усвідомлюючи потребу висвітлити також доречний американський досвід у частині призначення покарань, обмежусь лише посиланням на влучне спостереження Д.С. Азарова, який за результатами власного аналітичного опрацювання текстів вироків українських судів висловлює позицію про потребу в істотному обмеженні (в окремих випадках ліквідації) судової дискреції (при тому, додам, що вона є незрівнянно меншою за американську). Для цього, на його думку, необхідно, зокрема, переглянути та систематизувати всі кваліфікуючі ознаки, які пом'якшують та обтяжують покарання; істотно звужити межі кримінально-правових санкцій; конкретизувати умови, за яких можуть застосовуватись окремі види звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування [6, с. 5,9].

Ознайомлення з працями згаданого та інших українських авторів, присвячених проблемам призначення покарань, дозволяє сформулювати важливий висновок – передбачені законодавцем цілі покарання на практиці сьогодні реалізуються незадовільно; використання судами своїх дискреційних повноважень, особливо в кримінальних справах про економічні злочини, часто призводить до необгрунтовано гуманних (м'яких) вироків, справедливості яких об'єктивно поставлено під сумнів.

Хочу процитувати слова одного американського дослідника, які вдало, як на мене, характеризують американський світогляд в частині покарання за злочин. Професор Джон Шепард Уілей пише, що на відміну від смерті та податків, в'язниця – це прояв системи, орієнтованої на вину. Це те, у що американці вірять, і

саме так повинно бути. Національна обітниця американців – це свобода і справедливість для всіх. Якщо Штати забирають твою свободу, то це очевидно зроблено через вимогу справедливості. Ти заслуговуєш на осуд [7, с. 1161].

М.І. Хавронюк влучно охарактеризував негативні соціальні наслідки притягнення до кримінальної відповідальності в США. Факт засудження, пише він, означає, що людину звільняють із роботи і потім не візьмуть на іншу пристойну роботу через втрачену до неї довіру. В Америці той, хто порушує Правила, дедалі нижче опускається по соціальних сходах, а той, хто вище по них піднімається, тим більше боїться вчинити щось заборонене законом. «Успішним, багатим стає той, у кого міцніші нерви й чистіші помисли» [8, с. 344].

Спираючись на свій власний досвід перебування у США, а також досвід проведення наукових досліджень з проблем протидії злочинності безпосередньо «зсередини» цієї країни та з позицій американського суспільства, беззастережно приєднуюсь до висловленої М.І. Хавронюком точки зору. Принагідно додам, що американські криміналісти та соціологи уже неодноразово звертали увагу на феномен так званих побічних наслідків (англ. – collateral damage), особливо в контексті дослідження юридичної природи білокомірцевих злочинів. Ідеться про те, що білокомірцевий правопорушник – це, як правило, представник вищих соціальних верств населення, особа з кращою освітою, значними фінансовими ресурсами, особа впливова, авторитетна, яка дорожить своєю бездоганною діловою репутацією. Відповідно, у разі засудження найбільшого негативного впливу зазнають не стільки персональні права і свободи економічного злочинця, скільки його соціальний статус, іншими словами – його «добре ім'я». Насправді білокомірцевий злочинець «боїться» не стільки самого покарання (навіть у вигляді позбавлення волі на декілька років), скільки пов'язаних із ним похідних наслідків соціально-репутаційного характеру. У разі засудження він втрачає своє колишнє авторитетне і домінівне в суспільній ієрархії становище, втратити яке насправді набагато болісніше, аніж бути підданим певним правовим обмеженням, передбаченим тим чи іншим ви-

дом покарання [9]. Тут можемо спостерігати і традиційно низький рівень рецидивної злочинності в економічній сфері, і більше проявів позитивної посткримінальної поведінки винного, значно більшу кількість укладених угод про визнання винуватості, і навіть активну співпрацю на досудовому етапі між корпораціями-порушниками та прокуратурою. Висновок простий: «блокомірцева» злочинність, принаймні у США, боїться засудження і тим більше викриття «як вогню», оскільки може втратити набагато більше від знищеної ділової репутації («капіталізація» якої у Штатах, на відміну від України, є високою), аніж від застосованого покарання.

Своєю чергою, А. Савченко та С. Лихова обстоюють тезу про те, що гнучкість механізмів призначення покарання, широке застосування альтернативних покаранню форм кримінально-правового впливу, запровадження практики відновлювального правосуддя, наявність примирних процедур, реальне забезпечення відшкодування винними матеріальної або моральної шкоди жертвам злочинів, використання цивільно-правових засобів судового захисту та інші положення свідчать про втілення відповідного рівня гуманності в американській системі кримінального покарання [10, с. 158]. Із одного боку, із цим твердженням варто погодитись. Справді, втілені в США моделі диференціації та градації кримінальних покарань, у т.ч. за економічні злочини, спонукають розмірковувати про Правильність умовного підходу «все в твоїх руках», який простежується у взаємовідносинах між державою та засудженим. Подібна «сітка» привілейованих, відновлювальних механізмів втілена також у нормах вітчизняного КК. Із іншого боку, американська модель кримінальних покарань і порядку їх призначення може характеризуватися як нетолерантна і репресивна, навіть, в окремих випадках, як занадто жорстка. Тут ідеться не лише про можливість призначення покарання у виді смертної кари, а й про призначення реальних тривалих строків позбавлення волі за економічні злочини, про активне застосування запобіжних процесуальних заходів у виді тримання під вартою, врешті-решт про самотутній підхід американських судів на

стадії призначення покарання – його можна охарактеризувати як ефективний, неупереджений, прагматичний, оперативний.

Головний нормативний документ, що втілює сукупність федеральних політик та практик у сфері призначення покарання федеральними судами – це Правила призначення покарань (англ. – Federal Sentencing Guidelines, далі – Правила покарань або Правила). Правила покарань запроваджують єдину політику винесення вироків для осіб та організацій, засуджених за фелонії та тяжкі (класу А) місдімінори у системі федерального кримінального судочинства. Водночас положення Правил не поширюються на менш тяжкі злочини.

Звертає на себе увагу та обставина, що структурно положення про порядок визначення розмірів покарань за економічні злочини закріплені в декількох частинах другої глави Правил, яка передбачає особливості призначення покарань за різні групи федеральних злочинів. Так, частина «В» «Загальні економічні злочини» адресує порядок призначення покарань за основні види корисливих злочинів – крадіжка, розтрата, шахрайство, підлог, фальшивомонетництво (окрім підробки державних облігацій на пред'явника), зловживання з інсайдерською інформацією на фондовому ринку, здійснення операцій із завідомо викраденим майном, а також просте знищення чи пошкодження майна. Таким чином, частина «В» регламентує питання покарань за широке коло федеральних злочинів, описаних у різних розділах 33 США. Своєю чергою, частини «R», «S» і «T» закріплюють, відповідно, нормативні механізми призначення покарань за злочинні порушення антимонопольного законодавства, легалізацію злочинних доходів і порушення порядку звітування про фінансові трансакції, а також податкові злочини. Кримінально-правові наслідки злочинів проти докільця та проти правосуддя, які в США часто інкримінуються разом із економічними посяганнями, врегульовані частинами «J» та «Q» другої глави Правил [11].

Розпочатий ще в середині 80-х років минулого століття процес реформування системи покарань за економічні злочини у США вимагав належним чином ідентифікувати ті види злочинів, які слід карати більш суворо, та які, відповідно, вимагають більш

високих рівнів тяжкості за формалізованою системою покарань. Під час реформи було взято за основу історичні розміри покарань, які призначались судами, ураховано офіційно висловлену Конгресом критику на адресу відсутності належного контролю за злочинністю та наголос законодавця на необхідності запровадження більш суворих санкцій, а також взято до уваги той факт, що протягом тривалого часу покарання, призначені саме за економічні злочини, не відповідали тяжкості наслідків, заподіяних останніми. Наразі відповідно до прямої вказівки федерального законодавця, закріпленої в § 994(m) розділу 28 33 США, необхідно було врахувати ту обставину, що діюча на момент реформи модель призначення покарань уже не відображала ступеня тяжкості злочинів. Відповідно, на Комісію з питань призначення покарань – спеціальний федеральний орган, покладався юридичний обов'язок створити оновлену систему призначення санкцій, здатну трансформувати суспільну небезпеку конкретних злочинів у відповідні строки реального позбавлення волі.

Свого часу головною ідеєю «пакету» реформування санкцій за економічні злочини було те, що в контексті притягнення до кримінальної відповідальності «великодоларових» (особливо небезпечних) економічних злочинців застосування одного лише штрафу, без реального позбавлення волі, стане справжнім *fiasco* для відповідної сфери кримінально-правового регулювання. Суспільство не може дозволити собі ігнорувати дедалі зростаючий негативний вплив економічної злочинності: починаючи від пересічних платників податків, які вимушені за рахунок своїх сплечених «податкових» доларів рятувати стабільність федеральної фінансової системи, та завершуючи клієнтами системи державного медичного страхування, які не можуть отримати стандартний набір безкоштовних медичних препаратів через дефіцит бюджету і пов'язане з цим скорочення державних соціальних програм.

Як пише І.Д. Козочкін, реформа системи покарань в окремих штатах та на федеральному рівні була обумовлена не лише неефективністю реабілітаційної моделі з її системою невизначених вироків та істотними відмінностями під час призначення покарань за однакові чи суміжні злочини, а й передусім зростанням

злочинності. На перший план висувається концепція «справедливо заслуженого» – по суті мета відплати або кари, яка реалізується шляхом запровадження нової системи визначених вироків. Приєднуюсь до висловленої згаданим вченим пропозиції про доречність поглибленого вивчення апробованого американського досвіду в частині формалізованого призначення покарань на предмет виявлення можливостей для його успішного запозичення в діяльності пострадянських судів [12, с. 11].

В одній із своїх попередніх робіт я вже звертав увагу на те, що федеральне кримінальне законодавство США не містить визначення покарання, *de facto* віддаючи вирішення цього питання «на відкуп» судовій практиці та науковій доктрині. Складається враження, що для американських юристів поняття покарання є чимось саме собою зрозумілим. Цілком можливо, що провідну роль у втіленні саме такого підходу зіграв загальновідомий (і неодноразово згадуваний мною на сторінках цієї роботи) американський прагматизм, який наскрізь пронизує в т.ч. і сферу кримінально-правового регулювання.

Постає логічне питання: чи можна всі покарання за економічні злочини об'єднати в якусь одну систему? Із позицій вітчизняного кримінального права О. Шаповалова відповідає на це питання стверджувально, пропонуючи власне визначення системи покарань за злочини відповідної групи: це функціонально спрямована на охорону суспільних відносин у сфері господарської діяльності, соціально обумовлена, цілісна множинність видів покарань, які відповідно до закону застосовуються за передбачені розділом VII Особливої частини КК злочини, та їх групи, що характеризується наявністю внутрішньої ієрархічної структури та входить у якість підсистеми одночасно до складу системи покарань і системи кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності [13, с. 59]. Варто погодитись із дослідницею в тому, що весь апарат санкцій у межах розділу VII Особливої частини КК України можна розкрити у системному форматі з відповідною структурованістю окремих елементів та їх відносними зв'язками зі спільними загальними характеристиками на кшталт переважно майнового характеру покарань. Водночас доводиться констатувати

ти, що питання про якість побудови вітчизняним законодавцем такої системи, її узгодженість із цілями покарання та загальними засадами призначення покарань, а також із категорією суспільної небезпеки та практикою застосування відповідних санкцій судом залишається невирішеним.

В Україні внаслідок здійсненої законодавцем у 2011 р. масштабної гуманізації відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності покарання за економічні злочини у виді позбавлення волі, обмеження волі, виправних та громадських робіт були замінені на штраф. На сторінках юридичної літератури лунало чимало конструктивної критики на адресу *de facto* монетизації кримінально-правових санкцій у сфері господарювання. Із цього приводу Н.О. Гурова слушно звернула увагу на непослідовність позиції законодавця в частині встановлення та призначення штрафу за вчинення злочинів у сфері господарської та службової діяльності, який не повинен бути меншим від розміру заподіяної шкоди. Складається враження, додає вчена, що автори законопроекту не врахували ту обставину, що при призначенні розміру штрафу неоподаткований мінімум доходів громадян дорівнює 17 грн., а при кваліфікації злочинів – половині від прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня поточного року. Зокрема, автор зосереджує увагу на ч. 1 ст. 212 КК України, в якій спостерігається очевидна невідповідність між розміром заподіяної внаслідок ухилення від сплати податків матеріальної шкоди та розміром основного покарання у виді штрафу. За таких підстав твердження про економічну збитковість вчинення господарських злочинів не видається переконливим [14, с. 144].

Більш радикально, орієнтуючись на можливі вектори удосконалення механізмів притягнення до кримінальної відповідальності за економічні посягання, висловився Б.М. Грек. Цей автор пропонує узагальнювальний висновок про те, що в сфері кримінальної відповідальності склалась незадовільна правозастосовна практика, коли через недосконалість кримінально-правових норм суди визначають міру покарання за злочини у сфері господарської діяльності без урахування розміру завданих приватним особам або державі збитків. Дослідник приєднується до висловленої в

літературі точки зору про те, що одним із основних принципів, яким повинні керуватись законотворча та правозастосовна діяльність у сфері боротьби з економічними злочинами, є принцип економічної невивідності вчинення злочину. Його може бути реалізовано в тому разі, якщо призначені покарання у виді штрафів у декілька разів перевищуватимуть заподіяну матеріальну шкоду або одержаний зиск з протиправної оборудки, а не прирівнюватимуться до них (як це сьогодні часто має місце); а також у разі застосування такого виду покарання, як конфіскація майна, що є власністю засудженого, за вчинення тяжкого або особливо тяжкого корисливого злочину [15, с. 45].

Наведені позиції науковців значною мірою актуалізують підтримувану О.А. Шаповаловою пропозицію встановити єдину розрахункову одиницю для визначення у кримінальному законодавстві як грошових розмірів у диспозиціях статей, так і розмірів штрафів у санкціях цих статей [13, с. 9]. Подібна уніфікація грошових показників у текстах економічних заборон сприятиме, на мій погляд, встановленню більш об'єктивних, більш точних, урешті-решт більш адекватних і справедливих, із позицій теорії пеналізації, зв'язків у ключовій формулі «злочин – покарання», а також краще розкриватиме специфіку суспільної небезпеки таких посягань.

Далі спробую стисло порівняти зміст загальних засад призначення покарання в Україні та США. Ці вихідні положення зазвичай стосуються всіх без винятку злочинів, у т.ч. економічних посягань. Отже, ст. 65 КК України містить такий перелік загальних засад: 1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, що передбачає відповідальність за вчинений злочин (за винятком випадків, передбачених ч. 2 ст. 53 КК – ця норма регламентує особливості застосування покарання у вигляді штрафу); 2) відповідно до положень Загальної частини КК; 3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. Далі, ст. 65 КК наводить перелік Правил, які визначають механіку призначення достатнього і справедливого покарання, зокрема такі: 1) особі, яка вчинила злочин, повинно бути призначене

покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів; 2) більш суворий вид покарання з числа передбачених за вчинений злочин призначається лише у разі, якщо менш суворий вид буде недостатній для виправлення особи та попередження вчинення нею нових злочинів; 3) призначення більш м'якого покарання, ніж це передбачено відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу за вчинений злочин, можливе за ст. 69 КК (про її зміст йтиметься згодом); 4) більш суворе покарання, ніж передбачене статтями Особливої частини КК за вчинений злочин, може бути призначене за сукупністю злочинів і за сукупністю вироків згідно зі ст.ст. 70 та 71 КК; 5) у випадку затвердження вироком угоди про примирення або про визнання винуватості суд призначає покарання, узгоджене сторонами угоди.

Що ж до американського підходу до визначення основних правил (принципів) призначення покарання за федеральний злочин, то з огляду на зміст § 3553(a) федеральний КК оперує наступними обставинами, які повинні враховуватись під час призначення покарання: 1) природа та обставини діяння, а також попередню історію та персональні характеристики засудженого; 2) необхідність призначення конкретного виду покарання – а) для відображення серйозності злочину, забезпечення поваги до закону та застосування справедливого покарання за злочин, б) для встановлення належного спеціального та загального попереджувального ефекту для відповідного злочину, в) для надання засудженому можливості навчатися чи отримувати професійні навички для надання медичної допомоги, а також інших необхідних ресурсів під час відбування покарання у найбільш ефективний спосіб; 3) передбачені законом види покарань; 4) види та межі призначення покарань відповідно до федеральних Правил покарань; 5) поточні зміни встановленого порядку призначення покарань, що набули чинності не раніше дня призначення покарання; 6) необхідність уникати необгрунтованих розбіжностей під час призначення покарань засудженим із схожою кримінальною історією та які вчинили подібні злочини; 7) потреба компенсувати шкоду, заподіяну потерпілим від злочину.

Висновки. Проведене в межах статті наукове дослідження спонукало сформулювати декілька висновків, що своєю чергою, можуть бути орієнтирами до більш поглибленого вивчення заявленої в назві статті проблематики.

По-перше, у США судді здебільшого не практикують «лінійну» філософію в частині призначення покарань, а навпаки, ураховують у кожній кримінальній справі весь комплекс унікальних фактів та обставин, які мають юридичне значення. Такий підхід частково нагадує зміст п 3. ч. 1 ст. 65 КК України, в якому зазначено, що суд призначає покарання, ураховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

По-друге, встановлено, що порівняно з американською вітчизняна практика призначення покарань взагалі та за економічні злочини зокрема видається необґрунтовано гуманною, такою, що не здатна повною мірою реалізувати задекларовані в ст. 50 КК цілі покарання, а отже, такою, що об'єктивно не здатна стримувати прояви протиправної поведінки в економічній сфері. Здійснена українським законодавцем наприкінці 2011 року масштабна гуманізація кримінальної відповідальності за економічні посягання, поєднана з декриміналізацією окремих діянь та заміною покарань у виді позбавлення волі на штрафи в санкціях інших норм, посилила цей негативний тренд.

По-третє, аналіз змісту та прикладного значення федеральних Правил призначення покарань демонструє не лише переваги цього акта федерального кримінального законодавства, а й його окремі вади. Чимало критики лунає на адресу положень цього документа в частині призначення покарань саме за економічні злочини. Головна підстава для критики полягає в суто арифметичній прив'язці розміру покарання до розміру заподіяної таким злочином матеріальної шкоди. Натомість нехтуються ознаки, які характеризують особу винного, численні обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання, інші обставини, пов'язані із суспільною небезпекою протиправного посягання. Закріплений у вітчизняному КК підхід комплексного врахування соціально-пра-

вових характеристик особи та юридичних обставин злочину визнано більш досконалим.

За результатами опрацювання нормативного забезпечення та практики застосування покарань за економічні злочини в США висловлено позицію про доцільність запровадження в Україні моделі обмеженої формалізації порядку призначення покарань. При цьому пропонується механізм повинен запроваджуватись поступово, у комплексі, а також супроводжуватись критичним опрацюванням зарубіжного, не останньою чергою американського, досвіду.

1. Книженко О.О. *Теоретичні засади встановлення санкцій у кримінальному праві: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2011. 431 с.*
2. Пономаренко Ю.А. *Кримінальна відповідальність, покарання та інші заходи кримінально-правового характеру в системі кримінально-правових наслідків вчинення злочину. Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 жовт. 2015 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2015, С. 192–195.*
3. *Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / П. С. Берзін, Т. А. Денисова, О. О. Дудоров та ін. ; за заг. ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 711 с.*
4. Шаповалов А.Г. *Правовий режим сведений службового характеру об'єктів на ринку цінних бумаг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2007. 24 с.*
5. Рябчинська О.П. *Методологічні аспекти дослідження системи покарань. Право та державне управління. 2013. № 1. С. 112–118.*
6. Азаров Д.С. *Диференціація кримінальної відповідальності та судова дискреція: утопія і реальність. Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму, 23–24 вересня 2011 р. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. С. 5–9.*
7. Shepard Wiley J. *Not Guilty by Reason of Blamelessness: Culpability in Federal Criminal Interpretation. Virginia Law Review. 1999. № 85. P. 1021–1162.*
8. Хавронюк М.І. *Наукове осмислення правової доктрини та кримінального законодавства зарубіжних країн. Вісник Асоціації кримінально-*

- го права України. 2013. № 1. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_19.pdf (дата звернення: 10.01.2021).
9. Henning P. *The Challenge of Sentencing White-Collar Criminals*. *New York Times*. Sept. 12, 2018. URL: <https://www.nytimes.com/2018/09/12/business/dealbook/sentencing-white-collar-criminals.html> (дата звернення: 10.01.2021).
10. Савченко А.В., Лихова С.Я. *Інститут покарання в США та його вплив на удосконалення положень кримінального законодавства України. Порівняльно-правові дослідження*. 2014. № 1. С. 155–175.
11. *United States Sentencing Guidelines (Effective November 1, 2018)*. URL: <https://www.ussc.gov/guidelines/2018-guidelines-manual> (дата звернення: 10.01.2021).
12. Козочкин И.Д. *Современное состояние и проблемы уголовного права США: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08*. Москва, 2008. 40 с.
13. Шаповалова О.А. *Проблеми пеналізації злочинів у сфері господарської діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: Харків, 2013. 254 с.*
14. Гуторова Н.О. *Щодо гуманізації відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності. Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права: матеріали II між нар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 19–20 квітн. 2012 р. / Упорядн.: Є.О. Письменський, Ю.Г. Старовойтова; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка*. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. С. 141–145.
15. Грек Б. *Про кримінальну відповідальність за рейдерство*. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2009. № 3. С. 40–46.

Каменський Д.В. Вітчизняна та американська модель санкцій за кримінальні правопорушення в сфері економіки: критичний погляд компаративіста

У статті в компаративістському режимі здійснено критичний огляд запроваджених в Україні та США моделей кримінальних санкцій за економічні кримінальні правопорушення. Наголошено на тому, що зміст поняття покарання нерозривно пов'язаний із фундаментальною категорією кримінальної відповідальності, під якою розуміються передбачені кримінальним законом обмеження реалізації прав і свобод особи за вчинення нею кримінального правопорушення.

Звернуто увагу на те, що американські суди здебільшого не практикують «лінійну» філософію в частині призначення покарань, а навпаки, ураховують у кожній кримінальній справі весь комплекс унікальних фактів та обставин, які мають юридичне значення. Виявлено, що цей підхід частково нагадує зміст п 3. ч. 1 ст. 65 КК України: суд призначає покарання, ураховуючи ступінь тяжкості

вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Спираючись на результати опрацювання американського досвіду в частині нормативного забезпечення та практики застосування покарань за економічні злочини висловлено позицію про доцільність запровадження в Україні моделі обмеженої формалізації покарань.

Ключові слова: санкція, кримінальне правопорушення в сфері економіки, гуманізація кримінальної відповідальності, мета покарання, формалізація порядку призначення покарань, судова дискреція.

Kamenskiy D.V. Domestic and American model of sanctions for criminal violations in the economic field: critical approach by a comparativist

The article critically reviews the models of criminal sanctions introduced in Ukraine and the United States for economic criminal offenses. It is emphasized that the meaning of the concept of punishment is inextricably linked to the fundamental category of criminal liability, which means the restrictions provided by criminal law for the exercise of the rights and freedoms of a person for committing a criminal offense.

It has been noted that most American courts do not practice “linear” philosophy in terms of sentencing, but on the contrary, take the whole set of unique facts and circumstances with legal significance into account in each criminal case. It has been established that this approach partially resembles the content of paragraph 3, part 1 of Art. 65 of the Criminal Code of Ukraine: the court imposes punishment, taking into account severity of the crime, identity of the perpetrator as well as mitigating and aggravating circumstances.

It has been also established that in comparison with the American domestic practice of sentencing in general and for economic crimes in particular seems unreasonably humane, such that it is not able to fully implement the purpose of punishment, declared in Art. 50 of the Criminal Code, and therefore, such as objectively unable to restrain the manifestations of illegal behavior in the economic sphere. The large-scale humanization of criminal liability for economic encroachments carried out by the Ukrainian legislator at the end of 2011, combined with the decriminalization of certain acts and the replacement of imprisonment with fines in sanctions of other norms, has intensified such negative trend.

Third, the analysis of the content and application of the federal Penal Code demonstrates not only the advantages of this act of the federal criminal law, but also its individual shortcomings. There is a lot of criticism against this document’s provisions in terms of sentencing for economic crimes. The main reason for criticism is the purely arithmetic relationship between the amount of punishment and the amount of material damage caused by such a crime.

Based on the results of elaboration of the American experience in terms of normative provision and practice of application of punishments for economic crimes, a position has been expressed on the expediency of introducing a model of limited formalization of punishments in Ukraine.

Key words: sanction, criminal offense in the sphere of economy, humanization of criminal liability, purpose of punishment, formalization of sentencing framework, judicial discretion.

Книш В.В.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ ТА ГЕТЬМАНЩИНИ

УДК 340.132.8; 342.086

Постановка проблеми. Важливе значення для підвищення ефективності функціонування суб'єктів владних відносин має конституційно-правова (конституційна) відповідальність.

В науковій літературі конституційно-правова (конституційна) відповідальність в основному визначається як особливий вид соціальної відповідальності, що має складний політико-правовий характер і настає за конституційне правопорушення (делікт). Тобто зміст даного виду юридичної відповідальності зводиться в основному лише до конституційно-правових санкцій, тобто до ретроспективної (негативної) відповідальності. Разом з тим, при визначенні конституційно-правової відповідальності поза увагою залишено перспективну (позитивну) відповідальність, яка впливає з належної реалізації суб'єктами свого правового статусу.

Враховуючи вищенаведене, вважаємо, що розробка та подальше удосконалення конституційно-правової відповідальності суб'єктів владних відносин має розпочинатись, у першу чергу з визначення їх правового статусу цих суб'єктів. У даному аспекті можна вести мову про те, що дії суб'єктів владних відносин в межах визначеного правового статусу охоплюються поняттям «перспективна (позитивна) відповідальність», а вихід за його межі, що проявляється у вчиненні конституційно-правових деліктів, – поняттям «ретроспективна (негативна) відповідальність».

Важливе значення у цій сфері має історичний досвід правового регулювання особливо у період становлення демократичних засад періоду Козацької доби та Гетьманщини.